

גנת דפלה פלי

מתורתו של מורינו רח"ה הגרמ"ז בהנהגתו שליט"א

**פלפולין חריפין ושעשועי דאורייתא
בגנ"א פרשיות התורה, ישנים גם חדשים**

פרשת מקץ תשפ"ה

וישלח^ד ויהי לי שור וחמור". ופירש רש"י: ויהי לי יוסף ויששכר דנמשלו לשור וחמור. וכן בפרשת ויחי^ה בפסוק דשמעון ולוי "כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור", דפירש רש"י בקשו לעקור את יוסף דנמשל לשור. קצורו של דבר דהשבטים ומשליהם ומזלם דבר אחד הם. ועפ"ז אמרתי ליישב דהנה פרעה ראה בחלומו פרות דהיינו נקבות של השוורים, וע"כ עד שאינו מקדם פני הרעה בפסוק דבכור שורו הדר לו הרי סימן קללה הוא ויסורים באים עליו, לפיכך אמרו לו החכמים שבע בנות אתה קובר, אך כיון שבא יוסף וניצב אצל פרעה הרי הוי כאילו הציב כנגדו את הפסוק דבכור שורו הדר לו, והוי כאילו הקדים פרעה פני הרעה בבכור שורו הדר לו ונתקן לו רעת חלומו, ומעתה סימן ברכה הוא לו וסימן לעשירות. ולפיכך פתר לו יוסף דאתה אוסף תבואה שבע שנים ואח"כ כל עמי הארץ עולים אליך ואוצרות המלך מתעשרים וכל כסף וזהב שבעולם ילכו אצל פרעה עבור שבר שיהיה במצרים.

**ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים
אנחנו בני איש אחד בארץ כנען והנה
הקטון את אבינו היום והאחד איננו**

**ופרעה חולם והנה מן היאור עולות שבע
פרות וגו' ויקרא את כל חרטומי מצרים
ואת כל חכמיה ויספר פרעה להם את
חלומו ואין פותר אותם לפרעה וגו'
ויקרא את יוסף וגו' וייטב הדבר בעיני
פרעה ובעיני כל עבדיו (פרק מא)**

פירש רש"י: שלא היה קולן של הפותרים נכנס לאזני פרעה, שהיו אומרים לו שבע בנות אתה מוליד ושבע בנות אתה קובר, עד שבא יוסף ופתר פתרונו. ויש ליתן טעם אמאי טעו החכמים בחלום שהוא טוב לפותרו באופן שהוא קללה.

ונראה לפרש דהנה איתא במסכת ברכות^א, הרואה שור בחלום ישכים ויאמר "בכור שורו הדר לו" כדי שיתברך, קודם שיקדמנו פסוק אחר "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת", ותבוא עליו קללה. ועוד איתא שם מאי ניהו קללת חלום שור - שיסורים באים עליו, ומאי היא ברכת חלום שור - שיבוא עושר עליו^ב.

והנה פסוק הנ"ל ההופך את החלום לסימן טוב הוא פסוקו של יוסף דכתוב ביה^ג "וליוסף אמר מברכת ה' ארצו וגו', בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו". וכידוע השבטים וסימניהם ופסוקיהם דבר אחד הם, כדכתיב בפרשת

^ד לעיל לב, ו.

^ה לקמן מט, ו.

^א דף נו:

^ב עי"ש חמשה דברים נאמרו בשור ואכ"מ.

^ג דברים לג, יג-יז.

ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם וגו' (מב, יג-יד)

ואיכא לאקשוויי דאטו בגלל שהאחד איננו לפיכך הם מרגלים, שהוא אומר הוא אשר דברתי, משמע דמחמת שהם אומרים שהאחד איננו לפיכך הם מרגלים.

ונראה לפרש בדרך רמז, דהנה בפרשת המרגלים יצאו אנשים משנים עשר שבטי י-ה וחטאו כולם פרט לצאצא יהודה כלב בן יפונה, וצאצא יוסף יהושע בן נון אשר משבט אפרים. ואיתא בגמרא סוטה¹ דכלב עשה עצמו כל העת שריגלו בארץ כנען, כאילו הוא עמהם בדעה אחת כנגד הארץ שהיו אומרים כי הארץ רעה והעם גדול וחזק והוא היה מסכים עמהם, ואילו יהושע בן נון היה מוחה כנגדם, אך משבאו לפני משה נתהפכו היוצרות דיהושע בן נון בא למחות ולא היו העדה נותנים לו לומר דבר, אך כיון שקם כלב לדבר נשתתקו כי חשבו שהוא עמהם בעצה אחת ואז קם ואמר איפכא מהם דיכול נוכל להם.

ועפ"ז אמרתי לפרש בדרך רמז, דכיון דאמרו השבטים האחד איננו, קפץ כנגדם יוסף ואמר אם האחד איננו היינו דיוסף מת, א"כ מרגלים אתם דאם יוסף מת ליכא אפרים וליכא יהושע בן נון וא"כ כולכם חטאתם בחטא המרגלים דרק יהושע דיבר בעד וכולם נתווכחו עמו. וכאן נודעק כנגדו יהודה כדכתיב "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר", דבי מצוי זה אשר ידבר ולא באותו שמת, דיוסף היה מצוי בו יהושע בן נון, ויהושע בן נון לא יתנו לו לומר את דברו גם אם יבוא אל העולם, והאיש אשר ידבר וישתיק את המרגלים בי הוא מצוי והוא כלב בן יפונה² ולפיכך אין אנו חוטאים במרגלים גם אם יוסף מת.

שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו וגו' ויאסוף אותם אל

משמר שלשת ימים וגו' אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם ואתם לכו וגו' ויקח מאתם את שמעון ויאסור אותו לעיניהם (מב, טז-כד)

ויש ליתן טעם אמאי נטל דוקא את שמעון מבין כל השבטים. וגם צריך להבין אמאי הכניס תחילה את כולם לשביה ואח"כ נטל שמעון, היה לו ליטלו מיד, ולשם מה הכניסם בשביה ושחררם והותיר אותו עמו, היה לו מלכתחילה לקחתו לבדו.

ונראה לפרש דהנה איתא ברש"י פרשת וישב³ דמאי דיבה הוציא יוסף על השבטים שקורים את בני השפחות עבדים. ובמסכת הוריות⁴ איתא דכל הקודם לחבירו למעלה קודם לו לפדיון שבויים, ישראל קודם לעבד, כהן קודם לישראל, מלך קודם לשאר אדם, תלמיד חכם קודם לשאר אדם, וכן אביו שנפל בשביה יש לו להקדים פדיונו לשאר אדם.

ועפ"ז אמרתי לפרש דיוסף רצה לידע אם חזרו אחיו מדרכן הלזו שמחשיבין את בני השפחות כעבדים, לפיכך אמר כי בזאת יבחנו, יטול מהם בן לאה אחד לשביה, ואם יבקשו להחליפו בבן שפחה הרי למדת דסבירא להו דבן לאה חשיבותו טפי משום דהוא ישראל ובן שפחה הוא עבד, ואם לא יחליפוהו הרי נמצא דחזרו מדרכן הרעה.

ברם כל זה אם נוטל בן לאה אשר חשיבותו על בני השפחות הוא רק מחמת דהוא בן לאה, אבל אם הוא גם מלך או כהן הרי ליכא ראייה דשמא מלכותו או כהונתו גרמו לו להיות קודם לבני השפחות, ולא משום שהוא ישראל והם עבדים.

לכך אמר יוסף אל לבו אם אטול את ראובן והם יחליפוהו בבן שפחה ליכא ראייה דכדאמרינן אביו קודם לשאר אדם להפדות, וקיימא לן בשלחן ערוך יורה דעה⁵, דכשם שאדם חייב בכבוד אביו כן חייב בכבוד אחיו הבכור וא"כ

¹ דף לה.

² ואפשר להוסיף ד"בי" ראשי תיבות בן יפונה.

³ לעיל לז, ה.

⁴ דף יג.

⁵ סימן רמ סעיף כב ובבית לחם יהודה שם.

אחיכם אחד ישאר בבית משמרתכם ומעתה כולם בחזקת שבויים אלא שתשעה יפדו ואחד ישאר, ועתה אם הם חושבים בני השפחות לעבדים יש להם להשאיר אחד מבני השפחות ולא את שמעון, דקודם יש לפדות את שמעון ורק אחר כך בן שפחה.

ויקה מאתם את שמעון ויאסור אותו לעיניהם (מב, כד)

איתא במדרש¹ דסילק יוסף כל גבורי המצרים מעליו וציוה על מנשה לבדו לאסור את מנשה. ויש להקשות, דהנה להלן לגבי יוסף באומרו הוציאו כל איש מעלי בהתודעו אליהם, איתא במדרש² דשלא כהוגן עשה יוסף משום דהשבטים גבורי חיל היו ואילו בעט בו אחד מהם היה מת³. וא"כ מפני מה הכניס יוסף את מנשה לסכנתא, והא אם היה בועט בו שמעון היה מת. ובשלמא בענינא דיוסף לא רצה לביישם לפני המצרים ולפיכך נכנס בסכנה כדי לא לביישם כמו שפירש בידי משה, אבל בענין מנשה קשה.

ונראה לתרץ דהנה אמרינן⁴, הבא במחתרת מותר להורגו משום דבא על עסקי נפשות, אבל אב שבא לבית בנו במחתרת אסור לבן להורגו דאין האב חשוד על הריגת בנו מתוך שהוא אוהבו, ואמרינן בכמה דוכתי דבני בניו הם כבנים⁵, ושוה אהבת אדם לבני בניו כאהבת בניו⁶.

ואיתא בסוף מסכת סופרים, וכן הוא בתרגום יונתן בן עוזיאל בפסוק "בת פוטיפרע" דאסנת אשת יוסף היא בתה של דינה מבעילת שכם. ואיתא ברש"י⁷ דאחר שהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נטל שמעון את דינה לאשה. הרי

אפשר דהקדימו ראובן משום בכורתו ולא משום היותו בן לאה. ואם תאמר יטול את לוי שמא כהונתו גרמה לו להיות קודם. יהודה הרי מלך היה על אחיו ושמא מלכותו גרמה. יששכר תלמיד חכם הוה, וזבולון מחזיק תורה וכמבואר בברכי יוסף⁸ מחזיק תורה ובעל מעשים דינו כתלמיד חכם וקודם לשאר אדם לפדיון.

נמצא דאין לך מכל בני לאה שום אח שאין בו מעליותא של בכור, כהן, מלך וכדומה, אלא שמעון בלבד, דשמעון כל מעליותא שלו על בני השפחות הוא רק שהוא בן לאה ותו לא, וע"כ נטלו יוסף ואמר אם יחליפוהו בבן שפחה הרי נמצא כי אוחזין בקלקלתן ואם לאו הרי טוב, ולפי שראה שהשאירוהו בידיו ולא החליפוהו לפיכך גמר אומר להתפייס עמהם.

ועפ"ז יש לפרש הא דבתחילה הכניס את כולם למשמר שלשת ימים ולאחר מכן הוציאם ואמר אחיכם אחד ייאסר בבית משמרכם ואתם לכו הביאו שבר רעבון בתיכם, ולבסוף נטל הוא את שמעון. והוא תמוה דהוי ליה מלכתחילה לטול שמעון ולשם מה הכניסם שלשה ימים.

ולדברינו אתי שפיר דהרי זה לא מצינו שישראל שנפל בשביה, מביאים עבד מן השוק ופודין את ישראל בנפשו, אלא דקיימא לן נפלו ישראל ועבד בשביה קודם הישראל לפדותו אך לא להביאו מן החוץ תחתיו, לפיכך אמר יוסף אם אטול מיד את שמעון הרי גם אם הם סבורים כי בני השפחות עבדים אין הם צריכים למסור עבד תחתיו, ושוב אין ראייה מהא דישאירו את שמעון בשביה, אם רואים אותם כעבדים אם לאו.

לפיכך אמר יכנסו כולם לשביה ולבסוף אמר

¹ סנהדרין דף עב.

² יבמות דף סב:

³ עיין זהר ח"א דף רלג. חביבין יותר מבנים. ועיין בפרשת הברכה בפסוק "האומר לאביו ולאמו לא הכיר", ופירשו במסכת יומא דף סו: באבי אמו מישראל הדבר אמור, למדת ששוין לאהבה שהכתוב מכנהו אביו לענין הרבותא שעשו בהם כדינם חרף קורבתם.

⁴ לקמן מו, י.

⁵ סימן רנא אות ה.

⁶ תנחומא ויגש סימן ד.

⁷ בראשית רבה פרשה צג סימן י.

⁸ ואם תאמר והא יוסף ביקש להתודע להם שהוא יוסף ולפייסם ומפני מה יבעט בו אחד מהם. וי"ל דהם לא האמינוהו והיו חושדין אותו שרוצה לעשותם רעה, כדחזינן דאחר מות יעקב אמרו לו הננו לך לעבדים ואביך ציוה שלא לעשות לנו רעה.

דשמעון בעל דינה הוה, וקיימא לך^ט רוב בעילות אחר הבעל, ואפילו זינתה האשה הרבה תולין הבן באביו, נמצא דתולין היו את אסנת בשמעון ולא בשכם, הרי דמנשה הוא בחזקת בן בתו של שמעון, דמסתמא לקחה מיד ולא היו חדשי הבחנה לידע ממי הולד.

ומעתה יש לתרץ, דדוקא על יוסף היה המדרש חושש אם יתודע להם לבדו שמא יהרגוהו דאח על אחיו שייך חשש שפיכות דמים, אבל מנשה אין לו לחשוש משמעון, דשמעון מוחזק היה כאבי אסנת אמו של מנשה, הרי דהוא אבי אמו אשר שוה לאביו באהבה דליכא חשש שפיכות דמים, ולפיכך לא הוה חשש מפניו דאם יבוא לסכנה יש לו רווח והצלה על ידי שיספר לו שהוא בן בתו, ולא דמי ליוסף דאפילו יאמר שהוא יוסף עדיין איכא סכנתא.

ויפתח האחד את שקו וגו' וירא את כספו והנה הוא בפי אמתחתו ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא לבם ויחרדו (מב, כז- כח)

איתא בירושלמי ברכות^כ, כשמת רבי סימון בר זביד אמר רבי לוי, ומה אחי יוסף שמציאה מצאו יצא לבם, אנו שאבדנו את רבי סימון על אחת כמה וכמה. וכבר נשתברו על גמרא זו כמה קולמוסין מה מצא רבי לוי להספיד את רבי סימון דוקא מפסוק זה אשר רחוק מן הענין כל כך, וכבר דחקו בו דחקים דחוקים כחור המחט.

ואשר יראה לי לפרש הוא, דהנה מצינו בש"ס דחכמים אשר היו קרואים כשם אבותינו הקדמונים, היה התלמוד קושר להם סימנים מן הענין האמור באבות הקדמונים אשר קרויים כמותם, כדאיתא במסכת סנהדרין^{כא} דקראו על רב יוסף ורב תבואות בכח שור, משום דיוסף הצדיק נאמר בו פסוק זה, וכיון

דרב יוסף קרוי כמותו קראוהו עליו, וכן עוד מחכמי התלמוד. וכנודע בתלמוד ירושלמי קרוי רבי שמעון רבי סימון.

והנה הכא בפסוק פירש רש"י ויפתח האחד זהו לוי אשר מכונה אחד, משום ששמעון בן זוגו נשאר במצרים. ומעתה יבואר שפיר, כיון שבא רבי לוי להצטער על רבי שמעון היה אומר יבוא רבי לוי ויצטער על רבי שמעון כשם שנצטער לוי על שמעון, ועל כן הביא הפסוק שפתח לוי שקו וראה כספו והיה חושש כי עתה לא יוכל לשוב למצרים לשחרר את שמעון, והיה יוצא לבו של לוי מחמת דאגתו לשמעון. וזהו אשר אמר רבי לוי ומה שפתח לוי את שקו יצא לבו משום שהיה חושש שמא יאבד את שמעון, אני ששמי לוי ובודאי איבדתי את שמעון על אחת כמה וכמה.

אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאתיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים (מג, ט)

פירש רש"י: "והצגתיו לפניך" - שלא אביאנו אליך מת אלא חי, "וחטאתי לך כל הימים" - לעולם הבא. וקשה חדא מאי בעי רש"י למימר שלא אביאנו אליך מת, אטו יש לי הוה אמינא שהצגתיו לפניך היינו אפילו מת. ועוד קשה דדבריו כאן סותרים לאשר פירש להלן בפסוק^{כב} "כי עבדך ערב את הנער", שפירש רש"י: נקשרתי להיות מנודה משני העולמות. הרי דסבר דשבועת יהודה לאביו יש בה גמול גם בעולם הזה, והכא פירש דרק בעולם הבא.

ויש לפרש^{כג} דאיתא במסכת קידושין^{כד}, דרבי יעקב חזא מעשה באחד שהלך בשליחות אביו לעשות שילוח הקן ונפל ומת, וצווח רבי יעקב איה אריכות ימיו של זה, והא כתיב "למען יאריכון ימיו", ודרש דהאריכות ימים היא לעולם שכולו טוב. ופריך הש"ס דשאני התם דסולם רעוע היה ולפיכך מת, אך לעולם שכר

^כ א"ה בפרשת ויגש כתבנו ביאור על אותה הדרך ובלשון אחר קצת ושבעים פנים לתורה.
^{כב} דף לט:

^ט סוטה דף כז.

^כ פרק ב הלכה ח.

^{כא} דף מב.

^{כב} לקצן מז, לב.

כבוד אב בעולם הזה, כדאמרינן במשנה ריש פאה דאדם אוכל פירותיה בעולם הזה. ופירוש האי ענין דסולם רעוע, הוא משום דאמרינן במסכת ברכות^כ דההולך תחת קיר נטוי מזכירין לו עוונותיו, פירוש דכיון דמכניס עצמו בסכנה וזוקק עצמו לנס מהפכין לו בחובותיו, דאין סתם אדם ראוי לנס, ועל כן לא אהני בכהאי גוונא הא דמצוה מגנא, דנהי דאית ליה מצוה דתגן עליו, אך עוונותיו מתעוררין לו כנגדה וחזרה הסכנה.

עוד איתא במסכת בבא בתרא^כ דבנימין בן יעקב אחד מאלו דמתו בעטיו של נחש, פירוש דלא דבק בו שמץ עוון, ואלמלא שחטא אדם הראשון בעץ הדעת לא היה מת.

אמור מעתה, נהי דסתם אדם שהלך בשליחות אביו ומת כמעשה דרבי יעקב, אינו ראיה דשכר מצוות ליכא בהאי עלמא, דאפשר דמחמת סולם רעוע מת, מכל מקום אם היה זה בנימין בן יעקב שפיר אית ראיה, דבנימין בן יעקב שרי ליה להכנס תחת סכנה דלית ליה עוונות, ושוב אי אפשר לומר בו דמזכירין לו עוונותיו, וחזר הדין שאם עושה מצוה מצוה מגנא עליה, ואם מת בנימין בשליחות אביו ראיה דליכא שכר בעולם הזה.

ומעתה יש לפרש הדברים יפה, דהכא בפרשה דנן הרי חששם של יהודה ויעקב היה שימות בנימין בדרך, וכדברי רש"י ש"אביאנו חי ולא מת", היינו דחוששין היו מן המיתה, ועל כן הרי לפי חששם של יהודה ויעקב הרי בנימין מת אע"ג דהלך בשליחות אביו, וקשה כדרך שהקשה רבי יעקב איה אריכות ימיו של זה והא עוסק בכבוד אב הוה. ובשלמא במעשה דרבי יעקב דחינן דמקום סכנה הוה ונתעוררו עוונותיו של אותו אדם, אבל גבי בנימין הרי לא שייך האי טעמא, דהוא צדיק גמור ובהכרח אם ימות בנימין במצרים דליכא גמול כבוד בעולם הזה. ועל כן פירש רש"י דאמר יהודה ליעקב דאם בנימין מת חטאו לאבא רק בעולם הבא,

דבעולם הזה ליכא גמול על כבוד אב. אבל להלן בדברי יהודה ליוסף הרי שם נתברר דבר חדש דבנימין חי וקיים, רק יהודה מפר שבועתו לאביו משום דבנימין נופל בשביה ולא מחמת שמת כפי שחשב בתחילה, וממילא ליכא ראיה מבנימין דליכא גמול לכבוד אב בעולם הזה, דאפשר דיזכה בנימין לאריכות ימים, ולפיכך פירש דחוטא לאביו בשני העולמות.

ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושילח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין (מג, יד)

פירש רש"י: "את אחיכם" - זה שמעון, "אחר" - רוח הקודש נזרקה בו לרבות יוסף. והרמב"ן ז"ל הביא לפרש איפכא דאחיכם זה יוסף ואחר זהו שמעון. וצריך ביאור מפני מה נקט רש"י כך ורמב"ן כך.

ונראה לפרש, דהנה קיימא לן בגמרא בכמה דוכתי^כ, דכל מקום שכתוב בתורה "אחר" אין היבם בכלל, דיבם לא מיקרי אחר דאינו זר אצל המת ואחר הוא לשון זרות. ופירשו התוספות בסוטה^כ דלאו דוקא יבם אינו בכלל אלא כל אח אינו בכלל אחר.

והנה לעיל נאמר "ויאמר את אחי אנכי מבקש וגו' ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דתינה"^כ, ונחלקו רש"י והרמב"ן בפירוש פסוק זה, רש"י הביא דרשת חז"ל כי נסעו מזה היינו נסעו מן האחוה לבקש לך נכלי דתות שימיתוך, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו. נמצינו למדין כי על פי פשוטו לית ליה לרש"י פירוש זה. אבל הרמב"ן כתב לקיים פירוש זה גם על פי פשוטו, וכתב לפרש כי האיש גבריאל הגיד אמת ואמר לשון משמש לשני פנים ושניהם אמת, ויוסף לא הבין הנסתר בו ולפיכך הלך אליהם. נמצינו למדין כי לרמב"ן מצינו בפשטא דקרא כי מה שעשו השבטים ליוסף מיקרי שהשבטים הסיעו עצמן מן

^כ שם ד"ה אחר.

^כ לעיל לז, טז.

^כ דף נה.

^כ דף טז.

^כ סוטה דף ה: קידושין דף יג: כתובות דף פא.

האחווה ולרש"י לא מצינו.

והנה בפרשה דנן מצינו בפסוק "וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם"^ל, פירש רש"י: ויתנכר - נעשה להם כנכרי. והרמב"ן דחה פירוש זה ופירש ששם המצנפת על פניו לבל יכירוהו. נמצינו למדין דלרש"י מצינו שיוסף עשה עצמו כנכרי והסיע עצמו מן האחווה, ולרמב"ן לא מצינו, הרי שלרש"י יוסף הוא אשר הכתוב נותן עליו לשון זרות כלפי האחים, ולרמב"ן איפכא הוא דהשבטים הם אשר התורה אומרת עליהם לשון זרות כלפי יוסף.

ועפ"ז יש לפרש פלוגתא דרש"י והרמב"ן בפסוק דנן, רש"י סבר דיוסף הוא אשר התורה אומר עליו "ויתנכר", לפיכך פירש "אחיכם" זה שמעון "ואחר" זהו יוסף, דקיימא לן דאין לשון אחר בתורה בא על אח, ולפיכך רמז על יוסף בלשון "אחר" משום שהתנכר לאחווה. אבל הרמב"ן סבר דבפסוק "ויתנכר" אין בו לשון נכרי, ולפיכך אי אפשר לומר גבי יוסף לשון אחר, והיכן מצינו לדעת הרמב"ן לשון נכריות בבני יעקב, בפסוק נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דתינה, לבקש לך נכלי דתות להמיתך, דהרמב"ן פירש פסוק זה דנסעו מן האחווה, ומי עמד בראש אותה נסיעה מן האחווה, פירש בתנחומא^מ דשמעון אמר ללוי. ולפיכך סבר הרמב"ן דלשון נכריות וזרות על שמעון הוא נופל, ולפיכך פליג ארש"י וסבר ד"אחר" זה שמעון ואחיכם זהו יוסף.

וטבוח טבח והכן (מג. טז)

איתא במסכת חולין^נ "וטבוח טבח" פרע להם בית השחיטה, "והכן" טול גיד הנשה, וכמאן דאמר גיד הנשה אסור לבן נח.

פירש רש"י: פרע להם בית השחיטה, שלא יאמרו בשר נחירה אני אוכל, דאף שקודם מתן תורה הוה, בני יעקב שומרי מצוות היו שקבלו מאבותיהם. והקשו התוס', אם כן מפני מה

הוצרך לומר כמאן דאמר גיד הנשה אסור לבן נח, הא אפשר דהקפידו אגיד הנשה כשם שהקפידו אשחיטה מבלי שהיו מחוייבין, ומתוך זה נטו לדחות דברי רש"י ולפרש דפרע להם בית השחיטה לאו בשחיטה כשרה איירי. ונראה לתרץ קושיתם ולקיים דברי רש"י, דהנה פסק הרמב"ם^ז האוכל גיד הנשה של נבלה או עולה חייב שתים, גם משום נבלה או עולה וגם משום גיד הנשה. ומאידך פסק^ז האוכל גיד הנשה מחיה טמאה פטור מכלום, משום דבגיד אין אכילה חשובה.

והקשו האחרונים^ח דהדברים סותרין, דאם ליכא בגיד אכילה חשובה מפני מה יתחייב על אכילת גיד הנשה של נבלה משום איסור נבלה והא לאו אכילה היא. ותירצו דבאמת לעולם באכילת גיד ליכא חשיבות ולא אכילה הוי, אלא דגיד של בהמה טהורה כיון דחידשה תורה בו איסור גיד הרי איסורו מחשיבו, ומיגו דהוי אכילה לענין גיד הנשה הוי אכילה לענין נבלה או עולה, אבל בבהמה טמאה שלא נאמר בה איסור גיד הנשה, הרי הגיד הזה כשאר גידין שאין הם אכילה חשובה והוי כאוכל עפר בעלמא ופטור.

ומעתה בטלה קושיית התוספות, דאיסור גיד הנשה לא שייך ביה שיקיימו אותו בני יעקב כשהם פטורים, דאכילת גיד הוי כאכילת עפר, אלא שאם אסרתו תורה הרי נתנה בו חשיבות והוי אכילה, אבל כל זמן שלא אסרתו תורה וקיבל על עצמו מדעתו הרי זה כאילו קיבל שלא לאכול עפר, דגיד הנשה לאו אכילה הוא לולי חידוש התורה, ומה שייך כאן דיקיימו מדעתם, דבשלמא מצוות שבמציאות חשובים הם אף קודם מתן תורה משכחת שיקיימו, וכגון מה שקבלו עליהם שלא לאכול נבלה, אלא שוחטין שחיטה כשרה, הרי מציאות הנבלה קיימת ורק הציווי חסר בזה, ומשכחת שיקיימו מדעתם בלי ציווי. אבל גיד הנשה הרי

^ז שם פ"ד הי"ח.

^ח כרתי ופילתי סימן סה ט"ק ב, צל"ח חולין פט: ד"ה ולכן נרלענ"ד דבר חידוש, ועוד.

^ל לעיל מב, ז.

^מ יחי סימן ט.

^נ דף צא.

^ז הלכות מאכלות אסורות פ"ח ה"ו.

עצם מציאות האכילה שבו תליא באיסור, וכל זמן דליכא איסור ליכא אכילה ומה שייך שיקבלו על עצמם מדעתם, ולפיכך שפיר אמר הש"ס דשחיטה קיימו משום שקיבלו על עצמם, אבל גיד הנשה בהכרח דנאסר לבני נח דאי לאו הכי לא יתכן דיאסרוהו על עצמם.

וטבוח טבח והכין (מג, טז)

איתא במסכת חולין^ל וטבוח טבח פרע להם בית השחיטה, פירש רש"י שציוה על השחיטה שהשבטים שומרי מצוות הוו.

יש להקשות אדרבה מכאן משמע דלא שמרו על השחיטה דהא יוסף ציוה למצרי אשר על ביתו^ל לשחוט, ושחיטת עכו"ם פסולה^ל ואם כן אדרבה מוכח מכאן דלא שמרו שחיטה. עוד יש לדקדק מפני מה לשון "וטבוח" מורה על שחיטה כשרה, והא כבר מצינו במקרא וטבוח על שחיטה פסולה כדכתיב^{לט} "שורך טבוח לעיניך", וההיא בשחיטת נכרי כתיבא.

ונראה לפרש דהנה זה מצינו בכמה דוכתי שכפילות הלשון מורה על כפלות הענין [כגון^מ "על פי שנים עדים יומת המת", ומקשה הש"ס^{מא} וכי מת יומת והא חי יומת, אלא שרשעים בחייהם קרויים מתים. וכן דרשו^{מב} "המול ימול", מכאן למי שנולד מהול שצריך הטפת דם. וכן אמרו במסכת שבת בפסוק כי "יפול הנופל", מכאן שמזומן זה ליפול גם בלי נפילה זו אלא שמגלגלין חובה על ידי חיוב^{מג}]. ולפיכך הכי נמי דכתיב "וטבוח טבח", צריך לדורשו כהאי ענינא.

ויבואר דהנה באמת צריך עיון למאי דאמרינן

^ל דף צא.

^ל ולהעיר דבתנחומא (בובר סימן יג) איתא: "אשר על ביתו" - זה מנשה. ולדעה זו אתי שפיר דשחיטתו כשרה, ואף דהיה קטן בדיעבד כשר, כדאיתא בריש מסכת חולין. אבל בפירוש בעלי התוספות (פסוק יז) כתבו דמדרש זה רחוק מן הפשט דהכתוב מכנה את אשר על בית יוסף "איש", כדכתיב "ויעש האיש", ואין לשון איש נופל על מנשה שהיה קטן בן תשע שנים.

^ל מתניתין חולין דף יג.

^{לט} דברים כח, לא.

^מ שם יז, ו.

^{מא} ברכות דף יח:

דהשבטים מקיימי מצוות הוו מאי עשה יוסף במצרים הכיצד אכל בשר דשחיטת נכרי נבלה היא, ואי אפשר שיוסף הוה שוחט מדי יום ביומו לעצמו, דיוסף מלך הוה ומסתמא עבדיו מכינים לי הבהמות לאכילה, ובפרט לפי מאי דקיימא לן^מ דמלך אסור בעבודת הקצבות משום זילותא דמלכותא, הכיצד יהיה עומד יום ויום בבית המטבחים ושוחט. ונראה דהוה ליה עצה דקיימא לן^מ דבן פקועה [שנשחטה אמו ויצא ממעיה חי] פטור מן השחיטה, דגזירת הכתוב הוא מדיני שחיטה האמורה בתורה. ואם בא בן פקועה אל בת פקועה הרי ולדותיהם עד סוף העולם פטורין מן השחיטה^מ. ומעתה נראה דהוה ליוסף עצה דשחט בהמה מעוברת והוציא ממנה בן פקועה, ושחט עוד בהמה מעוברת והוציא ממנה בת פקועה והרביעם זה על זה, ומעתה כל עדרים ועדרי עדרים שיביא הכל פטורין מן השחיטה ויכול לאוכלם כדין. ואינו צריך לעמוד ולשחוט יום ויום אלא עבדיו נותנים לו מאותם עדרים והוא אוכל.

ומעתה יבואר אל נכון דברי הש"ס כאן, דהש"ס דרש כדרכו ד"טבוח טבח", כפלות הלשון מורה על כפלות הענין, והיאך משכחת לטבוח את הטבוח, הוי אומר בבן פקועה שנשחטה אמו, דהבהמות כולם בני פקועות הוו כדאמרינן, וזהו אשר אמר יוסף "וטבוח טבח" טבח מן העדרים הנ"ל אשר הם בבחינת טבוח כבר. וממילא מוכח דשבטים שומרי תורה הוו דבן פקועה הוי מדיני שחיטה אבל בן נח דלית ליה דין שחיטה לא שייך בו בן פקועה^מ. ולשון

^מ ירושלמי שבת פי"ט ה"ב.

^מ שבת דף לב.

^מ עיין רמב"ם (הלכות מלכים פ"א ה"ו) ובכסף משנה, דקצב פסול למלוכה ולא ניתן לזה שיעור, אך אם עשה מלאכה זו בקביעות נפסל, עיין שם. ושחיטה היתה בימיהם מלאכתו של הקצב, עיין קונקורדנציה ללשון המשנה להר"י קוסובסקי (ערך טבח) שהוא שוחט ומונה ובשר. וכן הוא במילון ארמי (ערך טבחא). וזה ברור.

^מ חולין עד.

^מ שם עה:

^מ עיין פרשת דרכים דרוש ראשון ד"ה וראיתי. [ולהעיר דלשיטתו יוסף לית ליה דין בן פקועה, אבל ברור שאין

הכתוב "וטבוח טבח" מורה דטבח את הטבוח. וממילא לא קשה היאך אכלו את אשר טבח המצרי, דהמצרי רק עשה בו המיתה, אבל מדין שחיטה הוה פטור דכבר הוי כשחוט מיום לידתו.

ובזאת מדוקדק הלשון "פרע להם בית השחיטה", ולכאורה הוי ליה למימר בפשטות "ושחוט להם", ברם לפי דברינו מבואר שפיר דבאותו מעשה לאו שחיטה הוי אלא פריעה בעלמא, אבל שחיטה כבר עשויה בו מיום לידתו, ולפיכך לא אמר עליו ששחטו אלא "פרע בית השחיטה".

למה שלמתם רעה תחת טובה (מר, ד)

נראה לפרש בדרך רמז, דהנה איתא במדרש רבה^{מ"ח} דמחלוקת דיוסף והשבטים היתה, דיוסף הוציא עליהם דיבה שתולין עיניהם בבנות הארץ, פירוש דהיו לוקחים נשים כנעניות, שכבר מבית יצחק זקנם מקובל היה דכנעניות רעות הנה, ואפילו עשו היה מקפיד על כך, כדכתיב^{מ"ט} "וירא עשו כי רעות בנות כנען" וגו'.

ונראה לפרש הכתובים הללו בדרך רמז, דהנה התורה אמרה "עין תחת עין", ודרשו חז"ל שהוא ממון. ופירש הגר"א^א מאי דרש, דאותיות המצויות באלפא ביתא תחת אותיות ע' י' נ' הם פ' כ' ס', היינו כסף, ומכאן רמז לדרשת חז"ל שאם נזקו "עין" יתן לו "תחת עין" - היינו כסף. והנה אותיות המצויות בסדר האלפא ביתא

תחת [אחרין] אותיות טובה המה י' ז' ג' ו'. י' המצויה תחת ה'ט', ז' המצויה תחת הו', ג' המצויה תחת ה'ב' וו' המצויה תחת ה'ה', נמצא שתחת אותיות טובה מצויות אותיות זיווג.

ועפ"ז יש לפרש בדרך רמז, דהנה לעיל יוסף היה שומע את האחים שמתבוננים ועושים תשובה על מעשה המכירה שמכרוהו ולא שמעו בצרת נפשו, והיה מבקש יוסף לעוררן לתשובה על עצם העבירה שגרמה למחלוקת ביניהם, דהיינו שלקחו כנעניות שהכתוב אומר עליהם כי רעות המה, וע"כ אמר להם למה שילמתם רעה תחת טובה.

רצה לומר דתחת 'טובה' הוא 'זיווג', ד זיווג מצוי באלפא ביתא תחת טובה, וע"כ אמר להו למה שילמתם רעה תחת טובה, למה לקחתם כנענית שהכתוב קורא עליה רעה, למה לקחתם אותה תחת טובה דהיינו לזיווג.

^{מ"ט} לעיל כח, ט.

^א שער בת רבים פרשת אמור. ובספר גן רוה פרשת משפטים הובא בשם רבי שמשון מאוסטריפולי.

דבריו מוכרחים ושבעים פנים לתורה].

^{מ"ח} פרשה פד סימן ז. ועיין רש"י (לעיל לח, לה) דנשאו כנעניות לנשים.

כתבי רה"י שליט"א יוצאים לאור ע"י תלמידיו:

בישיבה לצעירים חדרות התורה, והישיבה הגדולה דרך עץ היים

להערות והארות, לקבלת הגליון במייל, ולכל ענייני העלון: 54gana54@gmail.com
ניתן להשיג את ספרי רה"י שליט"א ברשת חנויות הספרים יפה נוף פלדהיים